

NOG ZJEVEN

door Louis DE COCK

In zijn zeer interessante rubriek "In 't Giesbaargs" publiceerde L. Van Schoors in een vorig nummer de plaatselijke versie van de Internationale (1). Graag voeg ik hier een in Moerbeke gehoorde variante op het refrein toe:

Lotj de zjeven mor geven
Lotj de zjeven mor goën
Ze zijn de tijd vergeten
da se mee blink moest'n rondgoën.

De spotnaam Zjeven (var. Tsjeven) is dus ook in het Moerbeeks dialect gekend. Hij duidt eveneens de katholieke partij aan. Deze versie van de Internationale bevat kennelijk een allusie op een katholiek politicus die vroeger met schoensmeer leurde maar die daar liefst niet meer aan herinnerd werd. Volgens mijn informant zou dit lied nog in de jaren vijftig gezongen geweest zijn.

Etymologie

De lange etymologische verklaring die A. Schrever in het volgend nummer (2) voorstelt, leek mij om taalkundige redenen weinig plausibel. Enig speurwerk in dialectwoordenboeken werpt alvast een nieuw licht op de problematiek.

De oudste vermelding van de spotnaam voor de katholieken vond ik in het Gents Woordenboek van L. Lievevrouw-Coopman, onder Tsjeef, ook Tsoozep, Tseppe:

1. Jozef
2. spotnaam voor een katholiek, bijzonder gebruikt op politiek gebied; 't muziek van de Tseefkes: muziekkorps van de katholieke vereniging; van Tseef gebaren: zich dom houden, doen alsof men van niets weet.
3. soort van peer, rijp in september (3)

De tweede definitie - die ons hier het meest interesseert - illustreert de auteur met een citaat van Napoleon Destanberg, alias Cies van Ghendt, uit 1867. Lievevrouw-Coopman vermeldt erbij dat deze bron voor 1867 Jefkens schreef en zet zijn bewering kracht bij met een citaat uit een kiespropagandabladd uit 1864

Een blik in de vaderlandse geschiedenis leert dat amper een jaar vroeger, in 1863, het congres van de katholieken te Mechelen zijn leden opriep om verenigingen op te richten (4).

De relatie tussen de naam Jozef en de spotnaam voor de katholieken, zoals door A. Schrever gesuggereerd, ligt voor de hand maar zowel de vorm Tseef, Dzeef als de gegevens van Lievevrouw-Coopman wijzen op een Gentse herkomst.

Gent en Luik.

Waarom de spotnaam precies in het Gentse ontstond, ligt minder voor de hand. Alhoewel Gent in 1864 natuurlijk wel één van de industriesteden van ons land was, bestond er geen Sint-Jozefskring, wel een *Broederlijke Maetschappij der wevers van*

(1) De Heemschutter (mei-juni 1997), 15

(2) De Heemschutter (juli-augustus 1997), 21-27

(3) Gents woordenboek. Gent 1951, vol. II, p.1482.

(4) Drs S.H.SCHOLL, 150 jaar katholieke arbeidersbeweging in België (1789-1939). Eerste deel. Het sociaal-katholicisme (1789-1886). Brussel 1963, 266-276.

Gent (1857) (5), een *maetschappij der Noodlijdende Broeders* voor de spinners (1857)(6) en een *Vereniging van de werktuigmakers* (1859), die samen de *Werkersbond* vormden en van 3 juni 1860 tot 12 april 1862 wekelijks de arbeiderskrant *Het Werkverbond* uitgaven (7). Uit een voorbeeld van A. Schrever (8) blijkt overigens dat niet alleen in Geraardsbergen de katholieke arbeiderskring naar de H. Jozef genoemd werd maar ook b.v. die in Luik maar in tegenstelling tot zijn gegevens blijkt *La société ouvrière Saint-Joseph* 9 jaar vroeger nl. in 1855 door N.J. carpentier, onderpastoor van de Sint-Niklaaskerk opgericht (9). Bovendien werd in januari 1859 van dezelfde kring een tweede afdeling in het Westerkwartier van Luik opgericht, in december van hetzelfde jaar een Sint-Jozefskring in Hoei en in 1862 een derde afdeling van de Luikse kring in het Noorderkwartier !

Zit niet in het succes van de deze Luikse Sint-Jozefskringen de verklaring voor onze Tsjeven ? De stichting door onderpastoor Carpentier "springt in de geschiedenis van de arbeidersorganisaties in België naar voren door haar oorspronkelijkheid en haar pionierskarakter" (10) en was blijkbaar - mede door haar succes - ook in Gent een begrip geworden.

De stelling van Lievevrouw-Coopman dat de spotnaam in Gent onstond, wordt ondersteund door het feit dat geen enkel dialectwoordenboek uit Wallonië - ook niet uit het Luikse ! - de voornaam Joseph (en varianten) met de katholieke partij of arbeidersvereniging associeert.

1 mei

Dat precies de H. Jozef zijn naam aan die vereniging gaf, hoeft ons overigens niet te verwonderen: deze timmerman wordt door de katholieke kerkgemeenschap als de patroon van de arbeid beschouwd. Vergeten wij niet dat de feestdag van Sint-Jozef-arbeider op ... 1 mei valt (11) ! Pas een kwarteeuw na de (voorlopig ?) oudste vermelding van Jefkens als spotnaam voor de katholieken, nl. in 1889, werd 1 mei de socialistische feestdag van de arbeid.

De Zjeef behoort niet enkel tot het Geraardsbergse of het Gentse taaleigen. Ook I Teirlinck kent het begrip. Voor Zuid-Oost-Vlaanderen vermeldt hij: Tseef, Djeef, Djeef zowel in de betekenis van "Joseph" als van "schimpnaam: aanhanger der katholieke partij (12). Zoals A. Schrever al aanstipte, kennen Aalstenaars een andere spotnaam voor de katholieken als partij : de Bokkerijders, ook wel Bokken (13). Het is een merkwaardig toeval dat deze spotnaam eveneens in het verkiezingsjaar 1864 ontstond ! Toen sloeg hij wel enkel op de conservatieve katholieken. (14)

(5) Id., 254

(6) Id., 255

(7) Ibid.

(8) Ibid.

(9) S.H. SCHOLL, o.c., 256

(10) Id., 258

(11) P. Van Zummeren, *Uit den grooten volkskalender van Paul Van Zummeren*. Antwerpen 1990, 57

(12) I. Teirlinck, *Zuid-Oost-Vlaandersch Idioticon* I, 324 en III, 175.

(13) M. VAN DE PERRE, *Redt en helpt u zelve en elkander of hoe de Daenistische beweging de sociale problemen bestreed*. Gent 1997, 31 publiceert een Aalsterse doodsbrief als spotprent als spotprent met de vermelding den Bok.

(14) K.C. Peeters, *Eigen aard*. Antwerpen 1980 (5), 39. Zie ook doodsbericht als spotprent uit 1899 met vermelding van "den Bok" bij M. VAN DE PERRE, *Redt en helpt u zelve en elkander*. Gent 1997, 31.

Andere Jefkens

Andere geraadpleegde idiotica of dialectwoordenboeken (West-Vlaanderen, Waasland, Aalst, Hageland, Antwerpen, Mechelen, Leuven, Gooik, Halle) vermelden de spotnaam Zjeven (en varianten) niet in deze betekenis.

Wel is in het Antwerps Jefke(n) de spotnaam voor een soldaat van de burgerwacht (15). Tenslotte kent men ook in Geraardsbergen, Moerbeke, Denderwindeke (en vermoedelijk elders) de Jefkespeer waar Lievevrouw-Coopman (3e definitie) het over had. In het Hageland zijn Jefkens "bleekgele aardappelen"(16), in Schriek en Rijmenam "Jefkes" zekere aarappelsoort die niet meer gepoot wordt" (17).

De Sint-Jozefszaag (een term die nu nog in de schrijnwerkerstaal gebruikt wordt en zowel in Vlaanderen als in Wallonië verspreid is) heet b.v. in Moerbeke Jefkeszoag, in Mechelen Zjefzoag (18).

Besluit

Uit dit overzicht blijkt dat de in Geraardsbergen gekende spotnaam Zjeven "aanhangers van de katholieke partij" (zelden Djeeff, Tsjeeff) ook voorkomt in het Gentse en in het Zuid-Vlaandersch Idioticon van I Teirlinck (grosso modo de regio Brakel). Zowel de vorm als de oudste vermelding wijzen erop dat de term vermoedelijk in Gent ontstaan is, klaarblijkelijk in een verkiezingspamflet van 1864.

Waarom in Geraardsbergen wel en b.v. in Aalst niet de in Gent gebruikte spotnaam overgenomen werd ? In Aalst bestond er sedert 1864 een eigen spotnaam, die referreerde naar een plaatselijke (dus goed gekende) politieke situatie (19). Misschien was er ook een nauwe band tussen Gent en de stichters van de Sint-Jozefskring in Geraardsbergen. Deskundig historisch onderzoek kan hierover uitsluitsel geven (20)

Louis De Cock
Renskouter 8
9500 Viane.

(15) Cornelissen, Antwerps Idioticon I, 601.

(16) Tuerlinckx, Hagelands Idioticon, 295.

(17) Cornelissen, Antwerps Idioticon. Bijvoegsel II, 16.

(18) H. Diddens, Woordenboek van het Mechels dialect. Mechelen 1986, 419.

(19) Meer hierover bij K.C.PEETERS, o.c., ibid.

(20) In de pas verschenen informatiebrochure voor de Culturele Maand in Geraardsbergen (17 oktober-16 november 1997) schrijft het Willemsfonds blz 31 "Iedereen, zowel zjeef, sos as blaân, is welkom !", waaruit - voor zover nodig - blijkt dat de spotnaam nog gebruikt wordt.